

## *Kartellbekämpning* - en internationell överblick

En central fråga när det gäller möjligheter att bekämpa karteller är den om regler som ger myndigheterna möjlighet att avslöja hemliga kartellöverenskommelser. I denna artikel sammanfattar Jan Stockhaus, biträdande rättschef på Konkurrensverket, vilka regler som redan finns både i och utanför Europa för att ge konkurrensmyndigheterna effektiva verktyg i jakten på skadliga karteller.

### Karteller är mycket skadliga

Hemliga karteller mellan företag för att fastställa priser eller produktions- eller försäljningskvoter, eller i syfte att dela upp marknader eller förhindra import eller export, hör till de allvarligaste konkurrensbegränsningarna eftersom de sätter de normala marknadsmekanismerna ur spel.

Karteller resulterar ytterst i ökade priser och minskade valmöjligheter för konsumenterna. Genom att träffa olagliga överenskommelser undviker företagen också det tryck som annars skulle få dem att förnya sig, både när det gäller produktutveckling och införande av effektivare produktionsprocesser. Detta leder på lång sikt till förlorad konkurrenskraft och färre arbetstillfällen.

Det är mot den bakgrunden lätt att förstå varför frågan om bekämpning av karteller står högt upp på dagordningen på många håll runt om i världen. I det följande lämnas en redogörelse för dessa strömningar i ett svenskt och internationellt perspektiv.

### Vad sker i vår omvärld?

I USA har konkurrensfrågorna en hundraårig historia. Det är dock under det sista decenniet,

och framför allt dess andra hälft, som kartellbekämpningen har intensifierats. Från att under åren 1987 till 1997 ha uppgått till i genomsnitt 29 miljoner US-dollar per år har de årliga sammanlagda bötesbeloppen (som huvudsakligen avser karteller) stigit radikalt och uppgick räkenskapsåret 1999 till 1,1 miljarder US-dollar. Det amerikanska justitiedepartementet, som handlägger dessa ärenden, har allt mer fokuserat på internationella karteller och den radikala ökningen av utdömda böter förklaras huvudsakligen med att man förändrat och förenklat sitt s.k. leniency-program (se faktaruta). Utöver mycket höga böter har också fängelsestraff på upp till två och ett halvt år dömts ut. En liknande utveckling har skett i Kanada och även där anses ett utvecklat program om amnesti för den som träder fram och avslöjar kartellen som en mycket viktig, för att inte säga avgörande, faktor i den kartellbekämpande verksamheten.

Europeiska kommissionen presenterade under 1999 ett förslag som, bl.a. genom att avskaffa möjligheten för företag att hos kommissionen ansöka om undantag enligt artikel 81.3 i fördraget, syftar till att skapa utrymme för kommissionen att koncentrera sig på särskilt allvarliga konkurrensbegränsningar (det s.k. moderniseringsarbetet). Sedan tidigare har kommissionen utfärdat riktlinjer om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden för företag som träder fram och avslöjar överträdelsen och/eller samarbetar med kommissionen under utredningen. På senare tid har kunnat iakttagas att internationella karteller lagföres både av kommissionen och andra utomeuropeiska myndigheter för

### I DETTA NUMMER:

Internationell  
kartell-  
konferens

3

Konkurrens-  
verkets  
ärenden

4

Staten som  
kommersiell  
aktör

5

Bensinkartell  
avslöjad

7



den påverkan överträdelsen haft på respektive marknad.

Den 1 mars 2000 trädde en ny konkurrenslag i kraft i Storbritannien. Lagen innebär en väsentlig skärpning av konkurrensreglerna och ett närmande till EG-fördragets regler. Office of Fair Trading, som är den brittiska konkurrensmyndigheten, har innan lagen trädde i kraft genomfört en omfattande informationskampanj bl.a. i syfte att få företag och andra att lämna myndigheten upplysningar om kartellverksamhet. Samtidigt med att lagen trädde i kraft utfärdades också där ett leniency-program som i väsentliga avseenden är utformat efter förebild från den amerikanska motsvarigheten. En särskild enhet har vidare tillskapats inom myndigheten och dess personal har inför lagens ikraftträdande genomgått ett omfattande utbildningsprogram i vilket man försökt dra lärdom av andra myndigheter såsom tullen.

I Tyskland har konkurrensmyndigheten Bundeskartellamt i april 2000 utfärdat riktlinjer om nedsättning av böter för företag i en kartell som träder fram och berättar om överträdelsen. Riktlinjerna är utformade i nära överensstämmelse med kommissionens och anger att varje bidrag till myndighetens utredning från ett kartellföretag kommer att beaktas till företagets fördel vid fastställandet av böter.

Också inom ramen för OECD är kartellbekämpning en uppmärksam fråga. År 1998 utfärdade ministerrådet en rekommendation i ämnet (Recom-

mendation Concerning Effective Action Against Hard Core Cartels [C(98)35/FINAL]. I denna fördoms karteller av det slag som beskrivits ovan och behandlas frågor om hur denna företeelse kan bekämpas, bl.a. den om samarbete mellan olika länders konkurrensmyndigheter. Detta arbete har fortsatt med en åiterrapportering till rådet under år 2000 varvid inte minst har fokuserats på betydelsen av regelsystem som uppmuntrar företag som ingår i en kartell att träda fram och avslöja den.

### Viktiga verktyg

Av denna redogörelse framgår att en central fråga när det gäller möjligheten att bekämpa karteller är den om regler som ger myndigheterna möjlighet att avslöja hemliga kartellöverenskommelser.

Företag låter sig inte hindras av nationsgränser och detta kommer också till uttryck vid överträdelser av konkurrensreglerna. Detta har inneburit ett allt större behov för konkurrensmyndigheter i olika delar av världen att samarbete med varandra.

En annan väsentlig aspekt är att ett företag som ingår i en kartell men som av en eller annan anledning önskar att upphöra med överträdelsen kan ha små möjligheter att göra det. Att endast själv lämna samarbetet är ofta inte något realistiskt alternativ eftersom företaget i sådant fall i fortsättningen kommer att vara verksamt på en marknad där det inte bara konkurrerar med en kartell utan med en kartell som kan känna behov av att bekämpa företaget i fråga. Att anmäla överträdelsen till behöriga myndigheter är inte heller något alternativ eftersom företaget då, förutom konkurrenternas ogillande, även riskerar ofta mycket kännbara påföljder i form av böter och, i vissa länder, fängelsestraff. Det är därför man på olika håll i världen genom leniency-program har skapat incitament för företag att träda fram och avslöja olagliga överenskommelser.

### Utvecklingen i Sverige

I Sverige har Konkurrensverket i rapporten Konkurrensen i Sverige under 90-

talet – problem och förslag, uppmärksammat hithörande frågor. Regeringen har våren 2000 i propositionen Konkurrenspolitik för förnyelse och mångfald (prop. 1999/2000:140) föreslagit ett förtydligande av 28 § konkurrenslagen (1993:20) så att det klart framgår att uppgifter som ett företag lämnat om sin egen överträdelse skall beaktas när konkurrensskadeavgift fastställs. Samtidigt har regeringen tillsatt en särskild utredare som skall analysera en rad frågor som hänger samman med Konkurrensverkets möjligheter att effektivt bekämpa överträdelser av lagen, bl.a. den om nedsättning av konkurrensskadeavgift för företag som avslöjar konkurrensbegränsningar, dvs. frågan om införandet av ett leniency-program. Därutöver skall utredaren bl.a. behandla frågor om sekretessskydd för uppgifter om kartellsamarbeten eller andra konkurrensbegränsningar och om vem som lämnat information om sådana förhållanden samt om informationsutbyte med konkurrensmyndigheter i andra länder. Även frågan om kriminalisering av förbudsreglerna i konkurrenslagen skall utredas.

En särskilt fråga som utredaren skall analysera har uppkommit under Konkurrensverkets utredning av en misstänkt pris- och rabattkartell mellan landets fem största bensinbolag (se även artikeln på sid 7–8). I det ärendet sekretessbelade verket uppgifter i utredningen gentemot part till dess att utredningen fortskridit så långt att ett utlämnande inte längre skadade densamma. Efter överklagande kom Kammarrätten fram till att Konkurrensverket inte hade möjlighet att tillämpa sekretesslagen på det sättet (Kammarrättens i Stockholm dom 2000-05-24 i mål nr 2303-2000). Det är naturligtvis förödande för verkets möjligheter att utreda och avslöja hemliga överenskommelser mellan företag om dessa kontinuerligt kan ta del av verkets utredning. En förändring av sekretesslagen är därför absolut nödvändig för att Konkurrensverket skall kunna bekämpa karteller effektivt.

Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 juni 2001. ■

### FAKTARUTA

Leniency-program är bestämmelser som normalt utfärdas av konkurrensmyndigheten och som innebär att ett företag som ingår i en kartell men som träder fram och avslöjar överträdelsen eller på annat sätt samarbetar med myndigheten under utredningen, får helt eller delvis nedsatt påföljd.

# Internationell kartellkonferens *i Stockholm i september*

Anmälningarna till Konkurrensverkets konferens den 11–12 september, Fighting Cartels – why and how? strömmar nu in till sekretariatet. Intresset är stort och ämnet är högaktuellt i Sverige såväl som på andra håll, något som även framgår av att verket lyckats engagera många prominenta talare. Kommissionären för konkurrens i Europeiska Kommissionen, Mario Monti, är inledningstalare och statsrådet Mona Sahlin kommer att presentera den svenska regeringens syn på vikten av att det finns effektiva möjligheter att ingripa mot karteller och annat samhällsskadligt samarbete mellan företag.

Från programmet (se Konkurrensverkets hemsida [www.kkv.se](http://www.kkv.se)) kan nämnas att Professor Richard Whish under rubriken "Fighting cartels: The legal meaning of conspiracy" bl.a. kommer att ta upp följande intressanta frågor:

- Agreements, decisions and concerted practices – What do these terms mean?
- Why have the Community authorities developed the notion of the single, overarching agreement?
- Must a concerted practice have been put into effect?
- What part does intention play in proving conspiracy?
- What is the role of the notion of collective dominance in combatting cartels?

Professor Jens Fejö har valt rubriken "Deterrent effect of competition law on hard core cartels" och kommer att täcka bl.a. följande aspekter:

- Economic and other reasons for entering into hard core cartels
- The gain by participating in hard core cartels
- The role of competition law in relation to (hard core) cartels
- Deterrent effects of competition law on hard core cartels – historical experiences
- Assessment of competition law reactions to hard core cartels

Ett speciellt område där karteller kan förekomma är anbudstävlingar. Professor Robert Porter har särskilt studerat olika aspekter på detta. Han kommer i sitt föredrag under titeln "Detecting collusion among bidders in auction markets" att beskriva faktorer som underlättar respektive motverkar dolt samarbete bland anbudsgivare på auktionsmarknader liksom även omständigheter som gör upptäckt möjlig. Han kommer även att beskriva resultat från teoretisk litteratur och diskutera några nyare empiriska studier.

Karteller är ofta svåra att avslöja. Professor Damien Neven från universitetet i Lausanne kommer att i sitt före-

drag under titeln "Detecting and Predicting Collusion" redogöra för varför karteller är skadliga för samhällsekonomin och vilka möjligheter det finns att genom ekonomisk analys upptäcka och förutse kartellverksamhet.

Bland aktuella kompletteringar till programmet kan nämnas att den avslutande paneldiskussionen kommer att ledas av Frédéric Jenny som är vice president i det franska konkurrensrådet. Inledningstalare till paneldiskussionen blir generaldirektören för konkurrensdirektoratet i kommissionen Alexander Schaub och James Griffin från US Department of Justice, som tidigare under konferensen svarar för presentationen av departementets videoupptagning av samarbetet i den s.k. lysinkartellen. Övriga paneldeltagare blir presidenten för tyska Bundeskartellamt, Ulf Böge, direktören i brittiska Office of Fair Trading, Adrian Walker-Smith, och Harry Chandler, Deputy Commissioner Criminal Matters vid den kanadensiska konkurrensmyndigheten.

För konferensen i övrigt kommer SVT:s nyhetsankare Helena Stålnert att vara moderator. ■

*Sista-minuten-anmälan:*  
Gå in på [www.kkv.se](http://www.kkv.se)  
och klicka på anmälan.

## Undantag

### RETURSYSTEM FÖR PET- OCH GLASFLASKOR

Dnr 291/2000, 297/2000

Bryggerier (bl.a. Falcon, Pripps, och Spendrups), Svenska Bryggareförening Service AB, Svenska Retur PET AB och Svenska Returglas 50 cl AB har ansökt om icke-ingripandebesked alternativt undantag för samarbete om retursystem för återfyllbara PET-flaskor respektive standardiserade 50 cl glasflaskor. Samarbetet är en följd av PET-lagen och förordningen om producentansvar för förpackningar.

Villkoren om att ett företag efter utträde inte får använda retursystemets emballage är dock märkbart konkurrensbegränsande varför icke-ingripandebesked inte kan lämnas. Villkoren för undantag är dock uppfyllda och undantag beviljas t.o.m. mars 2005.

## Företagskoncentrationer

### IT-KONSULTTJÄNSTER

Dnr 451/2000

CSC Sverige AB förvärvar Combitech Network AB från Saab AB. Combitech Network AB arbetar med IT-konsulttjänster. Under Konkurrensverkets handläggning ändrades konkurrensklausulen i förvärvsavtalet och den anmälda koncentrationen kunde lämnas utan åtgärd.

### DAGLIGVARUHANDEL

Dnr 505/2000, 506/2000

Hemköpskedjan AB förvärvar ensam kontrollen över MP Mellansverige AB och SDU Svensk Detaljhandelsutveckling AB som bedriver detaljhandel med dagligvaror. Verket lämnar koncentrationerna utan åtgärd.

### LIVSMEDELSINDUSTRI

Dnr 474/2000

Findus Holding AB förvärvar ensam kontrollen över Frionor Sverige AB med därtill hörande immateriella rättigheter, från Norway Seafoods ASA. Frionor säljer fryst fisk, grönsaker och färdigmat. Verket lämnar koncentrationen utan åtgärd.

## Domstolsavgöranden

### KONKURRENSSKADEAVGIFT - TELIA

T 19703-98

Stockholms Tingsrätt beslutade den 28 juni 2000, enligt Konkurrensverkets yrkande, att ålägga Telia AB att betala 950 000 kronor i konkurrensskadeavgift.

Telia har, genom dotterbolaget Telia Handel AB, i strid med 19 § konkurrenslagen missbrukat sin dominerande ställning på marknaden för teleabonnemang för direkt anslutning till fast telenät, marknaden för försäljning, installation och service av företagsväxlar samt på marknaden för mobiltelefoner.

Tingsrätten anser, i likhet med Konkurrensverket, att agerandet har varit ägnat att uppsätligen begränsa konkurrensen på nämnda marknader.

Tingsrätten konstaterar att det är moderbolaget Telia som svarar för Telia Handels agerande. Den inom EG-rätten gällande principen om ekonomisk enhet inom en koncern är även tillämplig för konkurrensskadeavgift enligt konkurrenslagen. Tingsrätten ålägger därför Telia att betala konkurrensskadeavgiften på 950 000 kronor. Telia har överklagat domen till Marknadsdomstolen.

### TAXISAMARBETE I HALMSTAD

Dnr A 17/98

Konkurrensverket beslöt i december 1997 att inte förnya undantaget för samverkan avseende taxiverksamhet med gemensam beställningscentral som bedrivs inom ramen för Taxi Halmstad AB. Taxi Halmstad hade med 66 procent av marknaden en mycket stark ställning.

Taxi Halmstad överklagade beslutet till Marknadsdomstolen som avskrev ärendet den 14 juni 2000 efter att Taxi Halmstad återkallat sitt överklagande. Konkurrensverkets beslut står därmed fast.

## Yttranden

### DOMÄNNAMN

Dnr 450/2000

Konkurrensverket har yttrat sig över betänkandet Domännamn.se? (SOU 2000:30). Konkurrensverket förordar, i likhet med Domännamnsutredningens uppfattning, att en förenkling av regelverket för domännamnsregistreringar är betydelsefull för att stimulera utvecklingen av den elektroniska handeln och den nya ekonomin.

Konkurrensverket pekade på den del av utredningens förslag som innebär att registrering under ".se" förenas med ett krav på att sökanden ska ha hemvist i Sverige eller ha en verksamhet med koppling till Sverige. En alltför strikt tolkning av ett sådant krav skulle kunna försvåra för utländska aktörer att konkurrera på den svenska marknaden.

# Statens kommersiella verksamhet hämmar konkurrensen och gör offentlig sektor onödigt dyr

Många statliga myndigheter och bolag säljer varor och tjänster i konkurrens med privata företag. År 1998 sålde myndigheterna inklusive affärsverken varor och tjänster för närmare 20 miljarder kronor medan de statliga bolagens omsättning för sådan försäljning samma år uppgick till cirka 250 miljarder kronor. Det är i många fall svårt att se hur dessa verksamheter passar in i myndighetens eller bolagets kärnverksamhet. Således säljer t.ex. polisen bilar, hästar och möbler samt öppnar lås. Svensk Bilprovning driver kioskverksamhet och Posten säljer skivor och leksaker.

Statliga aktörers kommersiella verksamhet visar sig ofta ha en hämmande effekt på särskilt små företags möjlighet att etablera sig och växa på marknaden. Huvudorsaken är skillnaderna i konkurrensvillkor som gäller för statliga och privata aktörer. Det framgår av Statskontorets undersökning av statlig kommersiell och konkurrensetsatt verksamhet. Undersökningen som gjorts på uppdrag av regeringen presenteras i rapporten "Staten som kommersiell aktör".

## Statliga aktörer har en unik ställning som ger konkurrensfördelar...

En rad särskilda omständigheter eller egenskaper hos statliga aktörer gör att deras kommersiella verksamhet påverkar konkurrensförhållandena på marknaden. Statliga aktörer har nästan undantagslöst ett försprång framför i synner-

Statskontoret har kartlagt och analyserat den verksamhet som statliga myndigheter och bolag bedriver i konkurrens med privata företag. Effekter på konkurrens och tillväxt har studerats närmare i fem fallstudier och presenteras i rapporten Staten som kommersiell aktör. Pia Bergdahl, organisationsdirektör på Statskontorets tillväxtenhet, redogör nedan för rapportens innehåll.



Pia Bergdahl, organisationsdirektör, Statskontoret.

het de små företagen till följd av sin myndighetsställning eller genom tidigare eller nuvarande monopol. Tillgång till strategisk infrastruktur i form av anläggningstillgångar eller för samhället viktiga databaser och informationssystem ger också konkurrensfördelar. En annan viktig skillnad i konkurrensvillkoren är myndigheters och statliga bolags bättre

tillgång på riskkapital samt att åtminstone myndigheter styrs av andra motiv än rent affärsmässiga, vilket ibland ger upphov till intressekonflikter och dubbla roller. Denna särställning handlar inte nödvändigtvis om en stor omsättning och höga marknadsandelar. Men den ger den statliga aktören en möjlighet att styra marknads utbud, priser och utveckling som inte alltid är till konsumenternas bästa.

## ... som skapar konkurrensproblem och undanträngningseffekter

Ungefär en fjärdedel av 161 undersökta myndigheter och bolag uppfyller kriterier för när den konkurrensetsatta verksamheten har en märkbar och sannolikt negativ inverkan på marknads funktionssätt. Detta yttrar sig i en rad konkurrensproblem som minskar effektiviteten på marknaden och hämmar utvecklingen och marknads tillväxtpotential.

Möjligheten till korssubventionering skapar t.ex. risk för underprissättning medan en unik tillgång till strategisk infrastruktur gör att etableringskostnaderna för konkurrenterna blir mycket högre. Ett genomgående problem visar sig vara den osäkerhet eller misstänksamhet som statliga aktörer ger upphov till hos de privata konkurrenterna. Man är helt enkelt inte säker på att den statliga aktören inte utnyttjar sin särställning, något som i sin tur leder till en minskad etableringsbenägenhet.

Vissa marknader präglas i stor utsträckning av att privata företag helt enkelt inte ens 'gör sig besvär'.

Närvaron av statliga aktörer på vissa marknader och de direkta och indirekta undanträngningseffekter eller den hämmande inverkan de har på nyetablering utgör tillväxthinder. Det finns också konkreta exempel på att konkurrens från statliga aktörer tränger ut privata aktörer utan att det kan förklaras av en högre effektivitet hos de statliga aktörerna. Utöver samhällsekonomiska effektivitetsförluster i form av dyrare och sämre varor och tjänster, kan det inte uteslutas att det också leder till en dyrare offentlig sektor än vad som annars skulle vara nödvändigt.

### Uppdrag från statsmakterna saknas ofta

Påfallande ofta saknas ett externt motiv för varför myndigheten alls skall bedriva verksamheten. Att man ändå gör det grundas snarare på för myndigheten rent interna motiv. Den kommersiella verksamheten ger t.ex. upphov till avgiftsintäkter som ger ett välkommet tillskott till myndighetsanslagen. I andra fall kan överbliven kapacitet i form av personal och andra resurser komma till användning i uppdragsverksamheten.

En allmän iakttagelse från verksamhet i beställar/utförarorganisationer är att det finns tendenser till att snarare vilja utveckla producentverksamheten på bekostnad av beställarverksamheten. I de fallstudier som Statskontoret genomfört finns vidare flera exempel på

potentiella konkurrensmarknader som skulle kunna konkurrensutsättas om den ansvariga myndigheten beslöt sig för att upphandla verksamheten istället för att utföra den själv.

**Konkurrensvillkoren bör göras lika**  
I Statskontorets uppdrag ingick att lämna förslag om hur konkurrensnedvridande effekter av statlig kommersiell verksamhet kan undvikas. I de fall där det saknas ett externt, giltigt motiv för varför myndigheten skall bedriva kommersiell, konkurrensutsatt verksamhet föreslår Statskontoret att den statliga aktören upphör med verksamheten. Istället bör myndigheten utveckla sin beställarroll och beställa varan eller tjänsten i konkurrens på den öppna marknaden.

Utöver en rad specifika förslag för de verksamheter som Statskontoret har fallstuderat innehåller rapporten även generella åtgärdsförslag som syftar till att göra konkurrensvillkoren mer lika och minska konkurrensbegränsningarna.

- Definiera begreppet uppdragsverksamhet i avgiftsförordningen och specificera uppdragsverksamheten närmare i berörda myndigheters instruktioner.
- Reglera ett krav på särredovisning av "avgiftsintäkter i konkurrens", dvs. för all kommersiell, konkurrensutsatt verksamhet som bedrivs av statliga myndigheter och bolag. Redovisningskravet bör också omfatta en s.k. analytisk redovisning enligt den Euro-

**”Ett genomgående problem visar sig vara den osäkerhet eller misstänksamhet som statliga aktörer ger upphov till hos de privata konkurrenterna.”**

peiska kommissionens förslag till ändrat transparensdirektiv. Det innebär i korthet en redovisning av finansiella förbindelser mellan offentliga myndigheter och offentliga företag inkl. den finansiella och organisatoriska strukturen hos företagen.

- Inrätta en ny lagstöd tillsynsfunktion för offentlig kommersiell, konkurrensutsatt verksamhet.
- Skilj kommersiell och icke-kommersiell verksamhet åt genom att uppdragsverksamhet och strategisk infrastruktur bedrivs i skilda organ (bolag eller myndigheter).
- Förstärk befintliga tillsynsmyndigheter.
- Öka den konkurrensutsatta andelen av statlig verksamhet t.ex. genom att
  - ställa krav på upphandlingsförfarande vid myndighetsinterna köp,
  - konkurrensutsätta egenregiverksamhet och
  - konkurrensupphandla statlig verksamhet på entreprenad. ■

# BENSINKARTELL

## *stämmd på*

# 740 miljoner kronor

Misstankarna om en bensinkartell i Sverige har efter en omfattande utredning av Konkurrensverket bekräftats. Konkurrensverket stämde därför i juni Statoil, OK-Q8, Shell, Preem och Hydro på sammanlagt 740 miljoner kronor. Läs om arbetet med bensinkartellen från gryningsråd till stämningens ansökan. Artikeln är skriven av Sofia Åberg, föredagande på Konkurrensverket.

### Gryningsräden

Under hösten 1999 fick Konkurrensverket en rad indikationer på att det kunde föreligga en överenskommelse mellan Hydro, OK-Q8, Preem, Shell och Statoil som stod i strid med konkurrenslagens förbud mot prissamarbete. Efter en inledande undersökning fann verket att det fanns anledning att anta att bensinbolagen hade samordnat priser och rabatter. Efter ansökan erhöll verket tillstånd från Stockholms tingsrätt att genomföra en s.k. gryningsråd hos bolagen och branschorganisationen Svenska Petroleuminstitutet (SPI). Gryningsräden genomfördes den 16–17 december 1999 och verket fann dokument som stärkte misstanken om att det förelåg en kartellbildning mellan bensinbolagen.

### 100 timmar dokumenterade förhör

Den efterföljande utredningen har sysselsatt ett tiotal personer på heltid. Utredningsmaterialet utgörs av ca 6 500

sidor och innehåller omkring 100 timmar dokumenterade förhör med bl.a. ledande personer i bensinbolagen. Av dokumentationen framgår att bolagens företrädare vid ett flertal tillfällen träffats och diskuterat en bensinrabattsanering, dvs. en sänkning av kundernas rabatter som ”kompenserats” genom en samtidig och temporär stolprissänkning. Verket har också kunnat klarlägga att bolagens företrädare vid flera tillfällen haft kontaktat med varandra via telefon. Efter genomförandet av rabattsaneringen träffades bolagens företrädare för att diskutera hur vissa större enskilda kunder hade reagerat och vilka problem som olika kunders uppsägningstider hade medfört vid rabattsaneringen. Företrädarna utbytte också information om hur förhandlingarna med kunderna om de nya rabattnivåerna hade fortskridit.

### Uppkomna frågeställningar

Under utredningens gång har många olika juridiska frågeställningar väckts och krävt sina lösningar, varav ett par förtjänar att lyftas fram. En fråga gällde tolkningen av räckvidden av de sekretessregler som verket kan stödja sig på i sin utredande verksamhet. Ett av bensinbolagen begärde på ett tidigt stadium av utredningen att få del av samtliga handlingar som tillförts ärendet t.o.m.

den 2 februari 2000, dvs. dels de handlingar som samlades in vid gryningsräden, dels andra handlingar som tillförts ärendet. Konkurrensverket beslöt att endast ett begränsat antal handlingar skulle lämnas ut eftersom materialet till stor del bedömdes innehålla uppgifter som omfattades av sekretesslagen. Bolaget överklagade beslutet hos Kammarrätten i Stockholm som i dom den 24 maj 2000 uttalade att sekretesslagen inte kunde åberopas som stöd för att vägra lämna ut aktuellt material. Ärendet återförvisades till verket för förnyad prövning.

En annan fråga som samma bolag väckte gäller rätten att få göra egna ljudupptagningar av de förhör som skulle komma att hållas med bolagets företrädare. Konkurrensverket avtog bolagets begäran. Efter bolagets överklagande beslöt Marknadsdomstolen att inte ta upp frågan till prövning då domstolen inte ansåg att beslutet gick att klaga på separat.

### Halv miljard

Genom kartellen avsåg bolagen att åstadkomma såväl en förbättrad lönsamhet som en i allt väsentligt bibehållen marknadsstruktur. Flera av bolagen ansåg att rabatterna uppgick till ohållbara nivåer och negativt påverkade resultatutvecklingen varför en rabattsanering

## ADRESSUPPDATERING

110 677 000

Vid definitiv avflyttning eller felaktig adress sänds försändelsen vidare till nya adressen. Rapportkort med nya adressen sänds till postkontoret  
110 07 STOCKHOLM



## ”Den 29 juni 2000 lämnade verket in en ansökan om stämning mot bensinbolagen och yrkade att bensinbolagen sammanlagt skall åläggas att betala 740 miljoner kronor i konkurrenskadeavgift.”

ansågs nödvändig. Stolpriset började enligt bolagen bli så högt att man riskerade att nya aktörer skulle komma in på marknaden om man fortsatte att höja priset. Enligt företagens gemensamma plan skulle bolagen bl.a. sträva efter att hålla högre priser än normalt före rabattsaneringen för att skapa ett ekonomiskt utrymme för saneringen och samtidigt avhålla sig från att aktivt konkurrera om kunderna, dvs. bolagen ingick en slags ”vapenvila”.

Bolagens åtgärder för att få till stånd

rabattsaneringen började märkas under september 1999. Från denna tidpunkt och fram till stolprissänkningen den 1 november 1999 vidtog bolagen ett antal marginalhöjande prisjusteringar, t.ex. sänktes inte priset vid de tillfällen då världsmarknadspriset sjönk.

Enligt verket kan konsumenternas förluster beräknas till ca en halv miljard kronor på denna pris- och rabattkartell. Eftersom de gjorda beräkningarna inte tar hänsyn till vad som skulle ha gällt i frånvaro av prisöverenskommelsen är detta bara de direkta verkningarna av rabattsaneringen. Den totala ekonomiska effekten av kartellen kan därför antas vara betydligt större.

### Stämningsansökan

Utredning är klar och Konkurrensverket hävdar att det föreligger en pris- och rabattkartell. Den 29 juni 2000 lämnade verket in en ansökan om stämning mot bensinbolagen och yrkade att bensinbolagen sammanlagt skall åläggas att betala 740 miljoner kronor i konkurrenskadeavgift. Pris- och rabattöverenskommelser mellan konkurrenter är mycket allvarliga överträdelse av konkurrenslagen. I det här fallet är det också fråga om företag av betydande storlek med stora finansiella resurser som tillsammans har en marknadsandel på omkring 90 procent i Sverige och därför kontrollerar marknaden. Det är också fråga om en icke utbytbar produkt av vital betydelse för såväl näringsliv som enskilda konsumenter. Bolagen har genom överenskommelsen satt konkurrensen ur spel på en marknad som är av stor samhällsekonomisk betydelse.

### Vad händer nu?

Stockholms tingsrätt har nu att ta ställning till om bensinbolagen överträtt förbudet om konkurrensbegränsande samarbete i konkurrenslagen och i så fall fastställa konkurrenskadeavgiften. Tingsrättens beslut kan i sin tur överklagas till Marknadsdomstolen. ■



konkurrens 6  
2000

Konkurrensnytt utkommer med 11 nr per år och är tills vidare kostnadsfri.

Ansvarig utgivare:  
Jan-Erik Ljusberg

Redaktörer:  
Kerstin Riese  
Bengt Kopp

Beställning:  
Konkurrensverket  
103 85 Stockholm  
www.kkv.se  
Telefon 08-700 16 00  
Fax 08- 796 96 08  
E-post:  
konkurrensverket@kkv.se

Produktion: Ord&Form  
Tryck: AWJ

ISSN 1404-7217